

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41'373.232.1
811.163.41'28
DOI: 10.5937/zrffp54-44225

ЛИЧНИ НАДИМЦИ ЗАПЛАЊСКЕ ВАРОШИЦЕ ГАЏИН ХАН

Сандра Г. САВИЋ¹
Институт за српски језик САНУ, Београд (Србија)

---

¹ sandrasavic0302@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6640-3924>

Рад примљен: 27. 4. 2023.

Рад прихваћен: 5. 3. 2024.

ЛИЧНИ НАДИМЦИ ЗАПЛАЊСКЕ ВАРОШИЦЕ ГАЦИН ХАН²

Кључне речи:
антропонимија;
лични надимци;
лексичко-
семантичка
анализа;
мотивисаност
надимка.

Сажетак. У раду су са језичког аспекта анализирани лични надимци заплањске варошице Гадин Хан. Грађа је сакупљана на терену, у разговору са локалним мештанима који су носиоци овог дијалекатског идиома. Материјал којим располажемо броји 230 личних надимака. Антропоними су распоређени у две семантичке скупине – мушки лични надимци (199 надимака) и женски лични надимци (31 надимак), а у оквиру њих у уже семантичке групе. Највећи број надимака мотивисан је породичним именима и личним именима сродника, затим занимањем, као и физичким изгледом именоване особе.

² Овај рад финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01 од 17. јануара 2023. године, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Предмет нашег истраживања јесу лични надимци заплањске варошице Гацин Хан.³ Грађа је сакупљана на терену од локалних мештана који су били вољни за разговор. Забележено је укупно 230 личних надимака, од тога 199 мушких и 31 женски надимак. С обзиром на то да се о појединим надимцима и данас ретко говори, посебно о женским, верујемо да је један део грађе остао незабележен.⁴ Надимци често могу у себи садржати и дозу пејоративности (Петровић-Савић, 2016, стр. 57), па је такав став информатора у потпуности оправдан. Управо пејоративност садржана у надимку одређене особе представља главни разлог његовог прикривања од истраживача, истиче Радмила Жугић (2002, стр. 201).⁵

Надимак је, према речима Петра Шимуновића, додатак уз име или породично презиме појединца, а често се, првенствено у сеоским срединама, преноси на породицу и постаје породични надимак (Šimunović, 2003, стр. 422). Како истиче Милица Лађевић, надимци су део система неслужбеног именовања. Настали су у процесу комуникације како би се идентификовала непозната особа и како би се ближе одредила позната особа (Lađević, 1981, стр. 324). Надимком, којим се појединац истиче и маркира у својој заједници, често се указује на одређену особину, ону најистакнутију, било да је у питању физички изглед, понашање особе у друштву, њено порекло и сл. „Најупадљивија особина, из угла оног који именује појединца, јесте најчешћи мотив за давање надимака”, сматра Петровић-Савић (2016, стр. 58). Зато је приликом настанка личног надимка време један од главних фактора. Наиме, „у процесу настајања надимка, номинатор из збира појма

³ Гацин Хан је административни центар истоимене општине. Налази се у југоисточној Србији, у регији под називом Заплање, која лежи између Суве планине, Бабичке горе и Селичевице (Симоновић, 1982, стр. 13).

⁴ „Надимци су понекад подложни брзом настанку, али исто тако и нестанку. Стога се никада не може рећи да је у датом тренутку сакупљена сва грађа, чак ни на географски ограниченом простору” (Петровић-Савић, 2016, стр. 57).

⁵ О томе сведочи и податак Милете Букумирића, који наводи да су на терену забележени надимци који се могу окарактерисати као пејоративи и који се не јављају у облику вокатива, већ се односе на неко треће лице (2015, стр. 273).

означеног именицом *човек* апстрахује за надимак само једну, по њему најмаркантнију особину којом ће конкретизовати, диференцирати дотичну особу” (Жугић, 2004, стр. 177–178).

Према речима Петра Шимуновића, надимци су веома живе и креативне именске структуре које добро описују носиоца надимка, али и оног ко га је наденуо. „Uz jezične obavijesti koje nose, oni su odraz mnogih društvenih odnosa u raznim dobnim, prostornim, staleškim i profesionalnim sredinama” (Šimunović, 2009, стр. 193).

Уз лексички и ономастички садржај, надимак се одликује и интонацијом, специфичним нагласком и другим особинама карактеристичним за говор у којем је настао (Šimunović, 2003, стр. 422). Зато су лични надимци бележени у изворном дијалекатском облику и акцентовани према изговору, односно „један се слог по јачини *іласа* истиче међу осталима” (Белић, 1999, стр. 207), што је одлика сврљишко-заплањског дијалекта, коме наведено место припада.⁶

Лексичко-семантичка анализа личних надимака

Грађа којом располажемо подељена је у две семантичке скупине – *мушки лични надимци* и *женски лични надимци*. У оквиру њих издвојиле су се уже семантичке групе, укупно 15 за мушке надимке (зооними у надимцима; надимци настали према ознакама за физички изглед појединца; надимци мотивисани карактерним особинама; антропоними за занимања у надимцима; антропоними за разне предмете у надимцима; лично име или надимак у надимцима; неки поступак или понашање уопште у надимцима; етничка припадност или порекло појединца у надимцима; презимена у надимцима; сметње у говору или поштапалице у надимцима; антропоними за сродство међу надимцима; биљке у надимцима; делови тела у надимцима; врсте јела у надимцима; надимци нејасне семантике и мотивације) и 6 за женске надимке (име или надимак мужа или оца као мотив; физички изглед као мотив; занимање као мотив; порекло као мотив; унутрашње особине као мотив; сметње у говору као мотив).

Модел класификације, који смо овом приликом користили, урађен је према моделу анализе надимака сакупљених у Рађевини (видети Петровић-Савић, 2016), али уз незнатне измене, како би материјал из Гаџиног Хана био разврстан на што детаљнији начин.

На крају рада налази се *Рејистар личних надимака*, у коме је наведена мотивација настанка надимка, ако се до тог податка на терену могло доћи. С друге стране, понегде је мотивисаност нејасна или је нама непозната

⁶ О осталим особинама говора Заплања видети у Белић, 1999; Марковић, 2000.

уколико информатор није знао како је надимак настао, а у неким случајевима је тај податак намерно прикривен.

Мушки лични надимци

ЗООНИМИ У НАДИМЦИМА

Такви су следећи надимци: *Биволче*, *Булча*⁷, *Клен*, *Кокошкар*, *Кучкар*, *Маче*, *Мечка*, *Мрав*, *Прасе*, *Ђуран*⁸, *Фазан*, *Шоџа*, *Шоџан*⁹, *Шоће*.

У већини забележених надимака ове групе огледа се пејоративно значење, па је код неких мотивација непозната. Забележени надимци у великом броју случајева говоре о човековим особинама, па је метафора честа у овој семантичкој групи (Петровић-Савић, 2016, стр. 60).

НАДИМЦИ НАСТАЛИ ПРЕМА ОЗНАКАМА ЗА ФИЗИЧКИ ИЗГЛЕД ПОЈЕДИНЦА

У овој семантичкој групи налазе се надимци који се односе на физички изглед именоване особе: *Белац*, *Бели*, *Белча*, *Буља*, *Буца*, *Дуји*, *Кејечи*, *Крња*¹⁰, *Малчик*, *Муса*, *Прћко*¹¹, *Трија*, *Триша*, *Флека*, *Цврца*, *Цврцко*, *Цијанин*¹², *Црни*, *Чуљко*.¹³

⁷ Лексемом *булча* именује се во са белом пегом на челу (Ђирић, 2018, стр. 70). Ова лексичка јединица може се употребити и у пренесеном значењу 'назив за снажног, али приглупог човека' (Ђирић, 2018, стр. 70). У два тимочко-лужничка пункта сврљишког краја забележен је антропоним *булча*, којим се именује човек са великим челом. Првенствено, овом лексемом означава се во, што доприноси развоју пејоративног значења (Савић-Грујић, 2017, стр. 61).

⁸ На простору говора Лужнице лексема *ђуран* употребљена је у значењу 'мужјак ћурке', док лексичка јединица *ћурка* у фигуративном значењу означава приглупу и припросту женску особу (Ђирић, 2018, стр. 1056). У околини Лебана и Лесковца забележени су надимци *Ђуран* (именовани има рохаво лице), *Ђуре* (именовани је тихе и благе нарави) и *Ђурка* (именована особа је приглупа) (Жугић, 2002, стр. 208).

⁹ На територији Лебана и Лесковца забележен је надимак *Шоџика* за особу која се гега при ходу (Жугић, 2002, стр. 208).

¹⁰ На простору говора Лужнице присутна је придевска лексема *крња*, -а, -о са значењем 'коме или чему недостаје један део' (Ђирић, 2018, стр. 407). И у говорима сврљишког краја забележена је именичка лексема *крња*, којом је обухваћена доминантна сема 'кратак затупаст нос' (Савић-Грујић, 2017, стр. 90). Милица Грковић сматра да је надимак *Крња* настао према телесном недостатку, узет за заштитно име (1977, стр. 115).

¹¹ У говорима сврљишког краја сема 'прћаст нос' обухваћена је именичком лексемом *прћко* (Савић-Грујић, 2017, стр. 91).

¹² РМС потврђује одредницу *Ција* у значењу 'надимак човеку црне коже или пути' (РМС, 1976, стр. 790).

¹³ Зооними са основом *чуљ*- веома су чести у говорима јужне Србије и маркирају карактеристичну телесну ознаку или општи телесни изглед (Жугић, 2004, стр. 184,

Недовољна или прекомерна телесна развијеност испољена је у семантичкој структури неколико надимака (Жугић, 1997, стр. 143): *Кейџи, Мачичик, Прћко, Цврџа, Цврџко; Буџа, Дуји, Трџа*. Грађа којом располажемо показује да и боја косе или тена може бити чест мотив именована појединца: *Белац, Бели, Белча; Цијанин, Црњи*.¹⁴ Карактеристична телесна ознака, попут избачених очију, тршаве косе, белега или недостатка дела тела, али и запостављање хигијене такође може послужити као мотив именовања: *Буља, Крња, Муса*¹⁵, *Трша, Флека, Чуљко*.

НАДИМЦИ МОТИВИСАНИ КАРАКТЕРНИМ ОСОБИНАМА

Ову групу чине надимци мотивисани одређеним карактерним особинама. За разлику од надимака који су мотивисани физичким изгледом и могу се наденути приликом првог сусрета и на основу првог утиска, у овом случају надимак се добија од особе која веома добро познаје именованог (Петровић-Савић, 2016, стр. 60). У нашој грађи забележена су само четири таква надимка: *Кефа, Лажов, Ментиша, Уча*. Надимак *Уча* може бити протумачен и као именовање према занимању. Међутим, на терену је потврђено да именовани појединац није учитељ по занимању, већ учен и начитан, према мишљењу других, те му је наденут поменути надимак.

АНТРОПОНИМИ ЗА ЗАНИМАЊА У НАДИМЦИМА

Надимци мотивисани значењем лексема које именују занимања забележени су у великом броју на испитиваном терену: *Бичкијаши*¹⁶, *Бојаџија, Вариоц, Вешеринар, Гефа, Гробар, Дозовац, Доктор, Зиге, Камењар, Ковач, Кречар, Лимар, Малићерија, Милицајац, Морнар, Одућар, Пекар, Пинџер, Пошићар, Сјрујар, Чауш*¹⁷, *Шеф, Ширџер, Шумар*.

186). У говорима сврљишког краја тематска група с доминантном семом 'недостатак ува' обухвата, између осталих, и именицу *чуљко* (Савић-Грујић, 2017, стр. 87).

¹⁴ О именовању животиња на основу боја, чији је спектар умногоне шири, видети више у Жугић, 2004.

¹⁵ Придевска лексема *мусав*, -а, -о употребљава се у значењу 'прљав, нечист' (Ђирић, 2018, стр. 485).

¹⁶ На простору говора Лужнице забележене су лексеме *бичкија* у значењу 'ручна тестера' и *дичи* са значењем 'уздуж расеца тестером дебло' (Ђирић, 2018, стр. 48). Исто значење лексеме *дичкија* присутно је у говору села Каменица код Ниша (Јовановић, 2004, стр. 347).

¹⁷ Могу се издвојити неколико значења овог балканског турцизма, као што су 'војнички службеник, наредник'; 'сватовски старешина, стари сват'; 'општински службеник'; 'помоћник хеџаја у еснафу' (Skok, I, 1971–1974, стр. 300). На простору Црне Траве лексема *чауш* употребљава се у значењима 'особа која с кондиром позива на свадбу и развеселава сватове на свадби'; 'позивар, гласник' (Стојановић, 2010, стр. 1018).

Осим надимака који су настали према нечијем занимању, у овој семантичкој групи нашли су се и надимци који се односе на вршиоца радње (Петровић-Савић, 2016, стр. 60), као што су *Грoдáр* (прави надгробне споменике), *Дoкѝoр* (именовани за себе говори да је најбољи грађевински мајстор), *Дoзoвaц* (именовани ради у осигуравајућем друштву), *Сѝрyјáр* (ради у Дистрибуцији). Посебну пажњу привлачи надимак *Чáуш*, јер занимање лексикализовано овом лексемом више није актуелно.

АНТРОПОНИМИ ЗА РАЗНЕ ПРЕДМЕТЕ У НАДИМЦИМА

Ова семантичка група није превише бројна, те бележимо свега шест антропонима: *Буре*, *Глобус*, *Камáz*, *Памѝур*, *Пѝиѝирон*, *Секѝрче*.¹⁸

И у овој семантичкој групи, као и код надимака који у свом саставу садрже зоониме, присутна је у великој мери метафора која се заснива на преносу „имена с једног појма на други на основу сличности” (Драгићевић, 2010, стр. 148).

У примеру антропонима *Буре* мотивација иде од физичког изгледа именованог ка предмету, јер његова телесна грађа подсећа на *буре*.¹⁹

Међутим, када је у питању надимак *Пѝиѝирон*, мотивисаност потиче од погрешно изговорене лексеме *дѝиѝирон* у раном детињству, па се овај антропоним може сврстати и у семантичко поље *смѝѝње у ѝовору или ѝош-ѝаѝаѝлице у надимцима*.

Пажњу привлачи и надимак *Камáz*, којим се именује особа која је у својој младости возила истоимени камион, па се надимак задржао до данашњег дана.

ЛИЧНО ИМЕ ИЛИ НАДИМАК У НАДИМЦИМА

У овој семантичкој групи побројани су надимци мотивисани личним именом неке познате личности или лика из (анимираног) филма, као и антропоними појединаца добијени од личног имена или надимка сродника, првенствено оца или деде.

а) лично име или надимак познатих личности: из света спорта – *Пéле*, *Фáнђа*; из света филма – *Блáф*, *Гéра*, *Дáмдо*, *Ђáни*, *Кáлча*, *Рáмдо*, *Тарзáн*, *Чѝѝа*, *Шурга*.

¹⁸ У основи ове деминутивне именичке лексеме јесте лексичка јединица *секѝра* са значењем ‘гвоздено оруђе за сечење и тесање, оштро с једне стране и с ушицом с друге стране’ (Ђирић, 2018, стр. 937).

¹⁹ Надимак *Буре* забележен је и у селу Шљивовцу код Крагујевца и односи се на крупног и трбушастог човека чије тело подсећа на истоимени предмет (Танасковић, 2012, стр. 26).

б) надимци добијени од личног имена или надимка оца или деде: *Вéца, Ѓóрчин, Ѓóчке, Жyйа, Жyле, Јéка, Кáрча, Кóка, Лáзин, Мицко, Пајин, Пиљкић, Си́бин, Со́ћа, Ти́кин, Три́чко*.

НЕКИ ПОСТУПАК ИЛИ ПОНАШАЊЕ УОПШТЕ У НАДИМЦИМА

Надимци који се налазе у овој семантичкој групи на добар начин показују однос појединца према друштву, те се као мотив за надевање надимака може издвојити појединачна ситуација или догађај из живота именованог (Стефановић, 2022, стр. 52).

Такви су следећи надимци забележени у Гаџином Хану: *Ђубре, Мурга*²⁰, *Са́блз*²¹, *Че́йник, Џамдас*²², *Шалáјко*.

ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ ИЛИ ПОРЕКЛО ПОЈЕДИНЦА У НАДИМЦИМА

Ова семантичка подгрупа садржи надимке који указују на порекло појединца, реферишући на податак одакле се именовани доселио, где је рођен или где је радио (мада то може бити и неки његов предак). Као и на простору Рађевине (Петровић-Савић, 2016, стр. 61), и у овим заплањским селима лични надимци мотивисани пореклом или етничком припадношћу говоре о резервисаности средине према људима са стране. На тај начин особа се маркирала надимком који је директно указивао на државу одакле именовани потиче, али и на села која чак и припадају регији Запања.²³

а) државе: *Македóнац, Руму́н, Рус, Црноóрац, Швéђа*.

б) суседна села: *Ба́ки, Ви́ли, Вршóйац, Ѓáрац, Дра́јовац, Дубрáвац, Шéда, Шéдеи*.

²⁰ У лексичком систему говора Лужнице налази се лексема *мурга́р*, која означава оног 'који је поган на језику' (Ђирић, 2018, стр. 484).

²¹ Примарно значење лексеме *са́блзан* јесте 'оно што изазива јавно негодовање и огорчење, скандал' (РМС, 1973, стр. 596). Надимак се може довести у везу и са лексемом *са́бласи*, чије је примарно значење 'оно што се у машти коме причини, привиђа а у стварности не постоји, привиђење, приказа, утвара'; док се као секундарно издваја 'наказа, ругоба, чудовиште, авет' (РМС, 1973, стр. 597).

²² Лексичка јединица *џамдас* осим примарног значења 'трговац крупном стоком' употребљава се и у значењу 'варалица', али и 'живахно дете склоно задиркивању и прављењу штете, несташко' (Ђирић, 2018, стр. 1139). На територији говора села Каменице код Ниша забележена је лексема у фонетском лику *џамдáз* и означава осионог, безобразног човека (Јовановић, 2004, стр. 678).

²³ Када је у питању ова семантичка група, напоменућемо да постоје и друге околности надевања надимака према месту, држави или етникуму. Таква околност може бити држава у којој је носилац надимка провео одређено време и сл.

ПРЕЗИМЕНА У НАДИМЦИМА

Надимци који су мотивисани породичним презименом по структури су блиски хипокористицима као скраћеним именима (Букумирић, 2015, стр. 273). Представљају једну од бројнијих група. Овде смо уврстили и надимке настале од презимена познатих личности.

а) скраћено презиме: *Баско*, *Вуја*, *Вуле*, *Диња*, *Ђура*, *Ђурко*, *Жика*, *Жиле*, *Злајко*, *Јвко*, *Крле*, *Крсиа*, *Макса*, *Манча*, *Пој*, *Радоња*, *Ранђа*, *Ранча*, *Цвѐта*, *Шакеиша*, *Шаре*.

б) породични надимак:²⁴ *Балча*, *Гулера*, *Гурда*, *Дивда*, *Ђаћера*, *Ђокинац*, *Живин*, *Живински*, *Кѐша*, *Кованицја*, *Кожинац*, *Крчан*, *Лајша*, *Линовац*, *Ловран*, *Љоша*, *Мека*, *Миљин*, *Пејак*, *Пећара*, *Пешула*, *Римиа*, *Сијаникин*, *Туша*, *Ђућа*, *Чавкин*, *Шоле*, *Ширба*, *Шуца*.

в) презимена познатих личности: *Бјековић*, *Галић*, *Ђуровски*, *Кежман*, *Тајсон*, *Тућман*.

СМЕТЊЕ У ГОВОРУ ИЛИ ПОШТАПАЛИЦЕ У НАДИМЦИМА

У овој семантичкој групи забележено је свега шест надимака, и то: *Бонђорно*, *Јоксим/Јокса*, *Муша*²⁵, *Муци*, *Селекција*, *Чаокс*.

Поменута семантичка група региструје надимке који су носиоцима дати како због говорне мане тако и због тешког и неразговорног изговора одређених гласова или речи (Јашовић, 2009, стр. 30), али и због честих поштапалица у говору (попут *Бонђорно* и *Селекција*). Према речима информатора, надимак *Јоксим/Јокса* наденут је када се именовани погрешно потписао, те се, условно, може посматрати као део поменуте семантичке групе.

Да се понеки надимци могу сврстати у више семантичких група, потврђено је и у грађи из антропонимског система Гаџиног Хана јер се антропоними који су мотивисани поштапалицом могу налазити и у семантичкој групи *неки йосйујак или йонашање уойшије у надимцима*.

АНТРОПОНИМИ ЗА СРОДСТВО МЕЂУ НАДИМЦИМА

Ова семантичка група није бројна и садржи следеће антропониме: *Бадин*, *Близанац*, *Сѐкин*.

²⁴ Породични надимци представљају веома стару именску категорију. Настали су пре презимена у служби допунског средства идентификације, али су се одржали и касније, када се антропонимијски систем допунио и презименима, и то као врло продуктивна категорија (Šimunović, 2009, стр. 163–164).

²⁵ *Муша* је на подручју говора Лужнице 'мутава особа, муцавац', али и 'особа која се тешко изражава' (Ђирић, 2018, стр. 485).

БИЉКЕ У НАДИМЦИМА

Са свега два забележена антропонима, ова семантичка група није из домена продуктивнијих на испитиваном терену. У антропонимском систему Гаџиног Хана налазе се следећи надимци: *Крџма/Крџми*, *Трџва*.²⁶

ДЕЛОВИ ТЕЛА У НАДИМЦИМА

Ова група садржи надимке који у својој значењској структури садрже лексеме којима се именује део тела. У грађи су забележени следећи такви антропоними: *Гуша*, *Куре*²⁷, *Њоња*, *Трејавица*, *Трејко*, *Ушке*.²⁸

ВРСТЕ ЈЕЛА У НАДИМЦИМА

Надимци мотивисани значењем лексема за кулинарске производе у нашој грађи не обухватају велики број антропонима: *Кодасица*, *Сарма*, *Смоки*, *Тевџи*.

У овој групи надимци су мотивисани значењем лексема које се односе на врсту јела коју носилац надимка воли да једе (*Кодасица*, *Сарма*, *Смоки*), али и на физичку сличност именованог са наведеним јелом (*Тевџи*).

НАДИМЦИ НЕЈАСНЕ СЕМАНТИКЕ И МОТИВАЦИЈЕ

У овој семантичкој групи налазе се надимци који се не могу довести у везу са неком од претходно наведених семантичких група и код којих је непозната мотивација њиховог настанка: *Бус*, *Верџа*, *Ђеле*, *Кинсајз*, *Чейџра*, *Чуке*, *Цан*, *Шики*.

ЖЕНСКИ ЛИЧНИ НАДИМЦИ

Као што смо већ напоменули, на испитиваном подручју забележено је много мање женских надимака. Лични надимци које је жена добијала у већини случајева мотивисани су надимком мужа или оца јер се сматрало срамотним наденути или казати надимак жене или девојке (Јашовић, 2010, стр. 110). По бројности, затим, следе надимци мотивисани занимањем и физичким изгледом, затим пореклом, унутрашњим особинама и сметњама у говору.

²⁶ Када су у питању лична имена мотивисана антропонимима за биљке, Грковић истиче да „својом разноврсношћу и бројношћу чине једну од највећих категорија словенског ономастикона” јер је култ биљака и дрвећа међу најстаријима (1983, стр. 37).

²⁷ Овај надимак може се сврстати и у семантичку групу чији су саставни део надимци мотивисани поштапалицама.

²⁸ Грковић сматра да су имена мотивисана анатомском лексиком данас веома ретка, скоро заборављена, те да су у почетку били надимци који су прерасли у званична лична имена (Грковић, 1983, стр. 39).

ИМЕ ИЛИ НАДИМАК МУЖА ИЛИ ОЦА КАО МОТИВ: *Грџина, Живинска, Жицарка, Камаска, Крцећова, Крчанова, Љушина, Партизанка, Пејчина, Пиркина, Пошићарка, Римљина, Секирче, Сидинка, Цајка, Чавкина, Чейникова, Шобићина, Шошорјеска.*

ФИЗИЧКИ ИЗГЛЕД КАО МОТИВ: *Олива, Пајајајка, Црни.*

ЗАНИМАЊЕ КАО МОТИВ: *Зубарка, Мајићарка, Мекикарка, Учићелица, Фризерка.*

ПОРЕКЛО КАО МОТИВ: *Кинескиња, Мезирајка.*

УНУТРАШЊЕ ОСОБИНЕ КАО МОТИВ: *Кучкарка.*

СМЕТЊЕ У ГОВОРУ КАО МОТИВ: *Шишана.* Према речима информатора, мотив за настанак овог надимка јесте специфична артикулација струјних консонаната.

Закључак

Лични надимци, приказани у овом раду, представљају део ономастичког система Заплања. Грађа броји 230 антропонима који на релевантан начин осликавају став колектива према именованом појединцу. Тај однос неретко је, како се у тексту могло видети, подругљив, увредљив и шаљив, па је понегде било тешко доћи до објашњења о мотивацији настанка надимка.

Лексичке јединице подељене су у две семантичке скупине – *мушки лични надимци* и *женски лични надимци*, а затим у семантичке групе. Много је више забележених мушких надимака – 199 наспрам 31 женског (85% : 15%). Везана за свој дом и огњиште, жена је најчешће надимак добијала према мужу или оцу (*Живинска, Римљина; Жицарка, Камаска, Сидинка* и др.), али је због удаје често мењала своје место становања, па се, понекад, и надимак заборављао или губио.

Највише личних надимака забележено је у оквиру семантичке групе *ипрезимена у надимцима*, чак 56 антропонима (*Вуја, Злаћко, Ивко, Манча; Дивда, Кетиа, Љобиа; Бјеговић* и др.). *Лично име или надимак* је, такође, чест мотив за давање надимака, те се у овој семантичкој групи налази 27 антропонима (*Пеле, Рамбо; Веца, Јека, Пајин, Сидин* и др.). Лексемама које именују занимања мотивисано је чак 25 надимака (*Гефа, Ковач, Милицјаи, Пекар, Сиружар* и др.).

Настанак надимка често је могао бити мотивисан и ознаком за физички изглед или карактерном особином именованог. Тако је издвојено 19 надимака где најупечатљивија физичка особина експлицитно доноси податке о именованој особи (*Бели, Дући, Трша, Чуљко* и др.), наспрам четири надимка код којих је на именовање примарно утицала карактерна

црта појединца (*Кѣфа*, *Лажов* и др.). И метафора је, као продуктиван појмовни механизам, уочена приликом анализе антропонима који су мотивисани зоонимима, те се у оквиру ове семантичке групе нашло 14 надимака. Они се могу односити на физичку сличност именоване особе и зоонима (*Маџе*, *Мѣчка*, *Шоџа* и др.), а некада је унутрашња особина, конотативно, разоткривена надимком (*Ђуран* и др.). Путем метафоре настали су и надимци који у својој значењској структури садрже лексеме којима се именују предмети (*Ђуре*, *Глобус* и др.).

Лични надимци забележени у Гаџином Хану сведоче о језичком и лексичком богатству овога краја. Њиховим бележењем, осим што бивају сачувани од заборављања, указује се и на механизме путем којих настају надимци, на домишљатост и прагматичност мештана који су их другима и наденули. За нека будућа истраживања циљ је забележити целокупни антропонимским систем Заплања, сачувати га, а касније и анализирати са разних језичких аспеката.

Реџистар личних надимака

Мушки надимци

Баџин – очувала га бака, везан за баку

Баџи – родом из Барбеша

Баџча – по фамилији

Баџско – по презимену

Бѣлац – у детињству имао веома светлу косу

Бѣли – именовани има белу косу

Бѣлча – именовани има белу косу

Бѣволче – његови родитељи и именовани чували биволе

Бичкиџи – бавио се стругањем дасака („избичи даске“)

Бјѣковић – надимак добио по фудбалеру

Блаџ – према лику из филма

Близанац

Бојаџија – деда именованог био је бојаџија

Бонђорно – живео и радио у Италији, те је по повратку у Гаџин Хан људе поздрављао на овај начин

Ђулча

Ђуља – именовани има избачене, буљаве очи

Ђуре – буцкаст, подсећа на буре

Ђус – нејасна мотивација

Ђуца – надимак добио по изгледу

Ђариоц – надимак добио по занимању

Вѐрѣа – нејасна мотивација
Веѣерина́р – надимак добио по занимању
Вѐца – надимак наследио од оца
Вѣли – пореклом из села Виландрица
Врѣйойац – родом из села Велики Вртоп
Ву́ја – по презимену
Ву́ле – по презимену
Га́лић – по фудбалеру
Га́рац – доселио се из села Гаре
Ге́ра – надимак добио по лику из филма
Ге́фа – наставник географије
Гло́бус – има велику главу
Го́рчин – надимак добио по оцу
Го́чке – надимак добио по оцу
Гроба́р – правио надгробне споменике
Гулѐра – вероватно од антропонима фамилије
Гурда – према фамилији
Гу́ша
Да́мбо – имао велике уши као дете
Ди́вда – по надимку фамилије
Ди́ња – по презимену
До́зовац – по називу осигуравајућег друштва
До́кѣор – говорио за себе да је најбољи грађевински мајстор
Дра́йовац – родом из села Горње Драговље
Дубра́вац – родом из Равне Дубраве
Ду́и – веома високог раста
Ђађера – по фамилији
Ђа́ни
Ђѐле – нејасна мотивација
Ђокинац – по махали у селу Личје, одакле су се доселили
Ђу́бре – лошег карактера
Ђу́ра – по презимену
Ђу́рко – по презимену
Ђу́ровски – надимак добио по презимену фудбалера
Жи́вин – по фамилији
Жи́вински – по фамилији
Жи́ка – по презимену Живковић
Жи́ле – по презимену Живковић
Жу́ја/Жу́ле – надимак се пренео са оца на сина
Зи́де – пече креч и зида
Зла́шко – по презимену
Ивко – по презимену

- Јéка* – по оцу Јекославу
Јóксим/Јóкса – погрешно се потписао (Јовановић Мирослав)
Кáлча – према лику из романа
Камáз – возио камион марке камаз
Камењáр – прави споменике
Кáрча – надимак добио по деди који је терао биволе
Кéжман – као мали носио је дрес фудбалера Кежмана
Кейéц – ситан растом
Кéџа – по фамилији
Кéфа – интеллигентан
Кинсáјз – нејасна мотивација
Клén
Кодаси́ца – воли да једе кобасице
Ковáч – по занимању
Кованци́ја – по фамилији
Кóжинац – по фамилији
Кóка – надимак наследио од оца
Кокoшкáр – чувао кокошке и продавао јаја
Кречáр – правио креч
Крле – по презимену
Крња – вероватно по неком телесном недостатку, попут окрњеног носа
Крóма/Крómџи
Кр'сџа – по презимену
Крчáн – по фамилији
Куре – друге ословљавао са „куре“
Кучкáр – чува псе
Лажóв – много лаже
Лáзин – по оцу
Лáјша – по фамилији
Лимáр – према занимању
Линовац – по фамилији (доселили се из села Линово)
Лóвран – по фамилији
Љóџа – по фамилији
Македóнац – доселили се из Македоније
Мáкса – по презимену
Малџерци́ја – према занимању
Мáљчик – ниског раста
Мáнча – по презимену
Мáче – ситне, мале главе
Мéка – по фамилији
Мéнџа – није био много интеллигентан у школи
Мéчка – крупне грађе

- Ми́лијин* – по фамилији
Милицáјац – према занимању
Ми́цко – по оцу милицајцу
Морна́р – бавио се морепловством
Мрáв – низак, ситне грађе
Му́рда – „мурдари” док прича
Му́са – запуштен и прљав
Му́ша – недовољне говорне способности, често ћутао
Му́ци – замуцкивао као дете
Њо́ња
Обућа́р – радио у фабрици обуће „Рудо”
Па́јин – према очевом надимку
Памѝу́р – именовани је крупне телесне конституције
Пеја́к – по фамилији
Пека́р – према занимању
Пе́ле – према познатом бразилском фудбалеру
Пећа́ра – по фамилији
Пешу́ла – по фамилији
Пи́иѝрон/Пи́а – као дете погрешно изговорио „дигитрон”
Пи́лкић – по очевом надимку
Пинѝе́р – по занимању
По́й – по презимену
Пошѝа́р – према занимању
Пра́се – према животињи
Прѝко – вероватно према прѝастом носу
Радо́ња – по презимену
Ра́мбо – према познатом филмском јунаку
Ра́нђа – по презимену
Ра́нча – по презимену
Ри́мѝа – по фамилији
Руму́н
Ру́с – доселио се из Русије
Са́блаз – понашао се саблазно
Са́рма – по омиљеном јелу
Се́кин – надимак добио по сестри чијој су се лепоти мештани дивили
Селе́кција – вероватно по поштапалици
Секѝрче – надимак добио према предмету *секѝра* – ’гвоздено оруђе за сечење и тесање, оштро с једне стране и с ушицом с друге стране’ (Ђирић, 2018, стр. 937)
Си́дин – по оцу
Смо́ки – стално јео смоки
Со́ћа – према очевом имену Сотир

Сџаниќин – по фамилији

Сџрујар

Тајсон – крупне грађе

Тарзан – према анимираном јунаку

Тиќин – надимак добио по оцу

Травка – скупља траве и лековито биље

Трејавица – има дуге трепавице

Трејко – учестало трепће

Тричко – по деди

Триша – надимак добио због своје телесне конституције

Трша – има коврцаву косу

Туђман – надимак добио према хрватском политичару Фрањи Туђману,
јер је дуго радио у Хрватској

Туџа – по фамилији

Ђевај – веома крупан

Ђуран – према речима информатора био је „будалест”

Ђућа – по фамилији

Ћча – веома учио и био одличан ђак

Ћшке – карактеристичне уши

Фазан

Фанђа – према возачу Формуле 1

Флека – имао велике флеке на леђима

Цвџа – по презимену

Цврџа – низак

Цврџко – низак, али и доста пио

Цијанин – тамнопут

Црни – именовани је тамне пути

Црноћорац – родом из Црне Горе

Чавкин – по фамилији

Чаокс – неразговорно изговорио одређену реч на часу енглеског

Чауш – особа која с кондиром позива на свадбу и развеселава сватове на
свадби; ’позивар, гласник’ (Стојановић, 2010, стр. 1018)

Чейџа – нејасна мотивација

Чџић – био бесан као дете и немиран у школи

Чија – према анимираном филму

Чуке – нејасна мотивација

Чуљко – има окрњено уво

Џамбас – као дете био веома немиран

Џан – нејасна мотивација

Шакеџа – по презимену

Шалајко – воли да збија шале

Шаре – по презимену

Швѐђа – живео у Шведској
Шѐба – из села Шебет
Шѐдеи – из села Шебет
Шѐф – био шеф у ресторану
Шѐки – нејасна мотивација
Шо́йа/Шо́йан – по физиономији и ходу који подсећа на ход шотке
Шо́ле – по фамилији, хипокористик од антропонима фамилије Шошорејци
Шо́че – хода као шотка
Шѐрба – по фамилији
Шѐрикер
Шумар
Шу́рда – по лику из серије „Врућ ветар”
Шу́ца – по фамилији

Женски надимци

Живинска – по фамилији
Гри́на – по деди
Жица́рка – њен отац уводио жице за телефоне
Зударка – по занимању
Камаска – по надимку оца
Кинескиња – доселила се из Кине
Крцејова – по оцу
Крча́нова – по мужу
Кучка́рка – воли псе
Љу́шина – по мужевљевом хипокористичку
Мајичарка – по занимању
Мезра́јка – из села Мезграја
Мекика́рка – правила мекике
Олива – високим стасом подсећа на Оливу из цртаног филма
Пајааја́јка – великог носа
Партиза́нка – по мужу ког су звали Партизан
Пејчина – по мужу
Пи́ркина – по фамилији
Поштарка – по оцу поштару
Римјина – по фамилији
Секирче – по оцу
Си́бинка – по оцу
Учијељица – према занимању
Фризерка – према занимању
Ца́јка – по очевом занимању
Цр́ни – именована је тамне пути

Ч’авкина – по фамилији
Ч’ејникова – надимак добила према надимку мужа
Ш’ишана – вероватно према артикулацији гласа *с* сличној гласу *ш*
Ш’ојшина – по фамилији
Шошор’јска – по фамилији

Литература

- Белић, А. (1999). *Дијалектни источне и јужне Србије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Букумирић, М. (2015). *Ономастика централној Косова*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Грковић, М. (1977). *Речник личних имена код Срба*. Београд: „Вук Караџић”.
- Грковић, М. (1983). *Имена у Дечанским хрисовуљама*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду.
- Драгићевић, Р. (2010). *Лексикологија српској језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Жугић, Р. (1997). Придеви који се односе на човекове особине у говору околине Лебана. *Јужнословенски филолој*, LIII, 135–145.
- Жугић, Р. (2002). Лични надимци у околини Лебана и Лесковца. *Ономастолошки ирилози*, XV, 201–214. <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-185X/2004/0350-185X0460177Z.pdf>
- Жугић, Р. (2004). Мотивисаност зоонима и њихов однос према личним надимцима и личним именима. *Јужнословенски филолој*, LX, 177–192. <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-185X/2004/0350-185X0460177Z.pdf>
- Јашовић, Г. (2009). Лични надимци у Угљару код Косова Поља. *Зборник радова Филозофској факултету у Приштини*, XXIX, 25–40.
- Јашовић, Г. (2010). *Лични надимци са Косова и Мејхохије*. Косовска Митровица – Београд: Филозофски факултет – Друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Јовановић, В. (2004). Речник села Каменице код Ниша. *Српски дијалектолошки зборник*, LI, 313–688.
- Петровић-Савић, М. (2016). Из ономастике Рађевине – лични надимци два рађевска села: семантика и мотивација. *Филолој*, VII, 57–74.
- РМС (1967–1976). *Речник српскохрватској књижевној језика*, I–VI. Нови Сад: Матица српска.
- Савић-Грујић, А. (2017). Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приступ. *Српски дијалектолошки зборник*, LXIV (2), 1–307.
- Симоновић, Д. (1982). *Зайлање*. Ниш – Београд: Градина – Народна књига – Етнографски институт САНУ.
- Стефановић, Д. (2022). Лични надимци у Доњем Љубешу код Алексинца. *Зборник радова Филозофској факултету у Приштини*, LII (2), 47–59. <https://doi.org/10.5937/zrffp52-32187>
- Стојановић, Р. (2010). Црнотравски речник. *Српски дијалектолошки зборник*, LVII, 1–1060.

- Танасковић, Т. (2012). Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца. У: М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности* (стр. 23–31). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу.
- Ђирић, Љ. (2018). Речник говора Лужнице. *Српски дијалектолошки зборник*, LXV (2), 1–1166.
- Лађевић, М. (1981). Prilog proučavanju naših nadimaka. У: F. Jakopin (ur.), *Četrta jugoslovenska onomastična konferenca* (319–329). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Šimunović, P. (2003). Nadimci u Hrvata. *Govor*, XX, 421–429.
- Šimunović, P. (2009). *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Sandra G. SAVIĆ

SASA Institute for Serbian Language, Belgrade (Serbia)

Personal Nicknames of Zaplanje's Small Town of Gadžin Han

Summary

The paper analyzes the personal nicknames of Gadžin Han from a linguistic perspective. The personal nicknames are part of the anthroponomic system of Zaplanje, the geographic area to which the small town of Gadžin Han belongs.

The research material, collected during the fieldwork from conversations with the town residents, includes 230 personal nicknames. It is categorized into two semantic groups: male personal nicknames (199) and female personal nicknames (31), and then further assigned to more specific semantic groups. For male nicknames, there are fifteen narrower semantic groups, and for female nicknames, there are six. The smaller number of female nicknames suggests a patriarchal culture within the community.

The largest number of nicknames is motivated by family names and personal names of relatives, followed by occupation, as well as physical appearance. The index of nicknames, together with the reason given for the origin of the nickname, is also provided.

Keywords: anthroponymy; personal nicknames; lexical-semantic analysis; nickname motivation.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).